

О.О. Ткачова, Луганський національний педагогічний університет імені Тараса Шевченка

РОЗВИТОК ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ПЕДАГОГА В СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

О.О. Ткачова

Розвиток естетичної культури педагога в системі вищої освіти

Естетична культура особистості є складною інтегративною якістю, яка виражається в здібності та умінні усвідомлювати та оцінювати явища життя та мистецтва, а також перетворити природу та навколишній мир особистості “по законам краси”. Вона формується у процесі взаємодії викладача та студента.

Ключові слова: естетична культура, театральне мистецтво, естетичне виховання, емоції і почуття, артистизм, креативність, евристичність.

Е.А. Ткачева

Развитие эстетической культуры педагога в системе высшего образования

Эстетическая культура личности – сложное интегративное качество, выражающееся в способности и умении эмоционально воспринимать, осознавать и оценивать явления жизни и искусства, а также преобразовывать природу, окружающий мир человека по законам красоты. Она формируется в процессе взаимодействия педагога и студента.

Ключевые слова: эстетическая культура, театральное искусство, эстетическое воспитание, эмоции и чувства, артистизм, креативность, эвристичность.

Гуманізація освіти припускає опору на естетичні, духовні, моральні процеси становлення майбутнього вчителя. На ці процеси особливий вплив має й мистецтво. Особливістю мистецтва є те, що “на відміну від усіх інших видів діяльності, формуючих людську свідомість однобоко (наука, наприклад, розвиває мислення, мораль – духовну свідомість, політична діяльність – світогляд тощо) мистецтво розвиває духовність людини всебічно й цілісно – у спільній єдності думок, відчуттів, волі, уяви, смаків, у поєднанні її естетичного, морального, громадсько-політичного ставлення до світу, у єднанні її свідомості й самосвідомості” [3, с. 27].

Завдання гуманізації освіти полягає в досягненні пропорційного, збалансованого поєднання раціонального і почуттєвого розвитку суб'єктів освіти – педагогів і учнів.

Важливим критерієм сучасної педагогічної науки та практики виступає досконалий рівень професійної спеціалізації вчителя, спрямованість його духовної свідомості, естетичної культури.

Метою цієї статті є виділення функціональних особливостей естетичного виховання.

Звертаючись до історії педагогіки, ми можемо знайти багато прикладів взаємодії театрального та педагогічного мистецтва. Так, в античні часи Марк Фабій Квінталіан – давньоримський оратор, теоретик ораторського мистецтва, педагог – заснував власну риторську школу, яка стала першою державною школою Римської імперії. Відомо, що в риторській школі використовувалась така форма виховання учнів як театралізація, тобто постановка комедії і трагедії, в яких брали участь майбутні оратори. Оскільки вчителі риторики брали уроки у акторів, можна зробити припущення, що завдяки цьому у школі Квінталіана учні також знайомилися з елементами акторської техніки, яка сприяла засвоєнню мистецтва декламації.

Сучасний досвід підготовки майбутніх учителів до професійної підготовки в розвинутих країнах свідчить про те, що театральне мистецтво глибоко проникло у навчальну практику педагогічних закладів як метод ефективного формування творчої особистості педагога, який крім викладання основних предметів, повинен керувати театральною діяльністю школярів.

Продуктивні підходи до розробки наукових основ формування естетичної культури в системі освіти показані в дослідженнях К.А.Арбузова, М.П.Лещенко, Н.М.Чорної, С.О.Соломахи, К.Б.Соколова та інших. Названі автори аналізують проблему впровадження театральних форм у систему навчання й виховання шкільних закладів Франції, Канади, США, України.

Наприклад, М.П. Лещенко досліджує, як в канадських школах використовують поєднання мистецтва та педагогіки. Тут виник рух під назвою “вихован-

ня театром”, який сприяє розвитку естетичного потенціалу учнів, їх чуттєвого сприймання, стимулює творчу активність [4, с. 39].

Вивчаючи досвід взаємодії театру та школи у Франції, К.О.Арбузов у своїх дослідженнях визначає два напрями:

1) використання елементів театру з метою вдосконалення процесу навчання;

2) використання театрального мистецтва в широкому розумінні з метою виховання в молодій особі почуття естетичної, внутрішньої культури, моральних і громадських якостей, тобто всього того, без чого неможливе виховання людини майбутнього [1, с. 58].

Ці два напрями можуть доповнювати один одного в практичній діяльності. Детальну роботу зі студентами проводять як викладачі, що пройшли відповідальну підготовку, так і театральні практики – професійні актори та режисери театрів.

Дослідник К.Б.Соколов, розглядаючи системи естетичного виховання у Швеції, відзначає важливість театральної педагогіки в підготовці педагогів у сфері естетичного виховання. В цій країні відкриті спеціальні театральні училища з театральними профілем та інші спеціалізовані заклади, які готують педагогів для роботи з учнями.

Вітчизняний досвід у цьому напрямі також заслуговує на увагу та популяризацію. За ініціативою професора Київського інституту театрального мистецтва імені І.К.Карпенка-Карого, народного артиста України М.М.Рушковського, була створена асоціація акторських професійних театрів, діяльність якої спрямована на співробітництво з педагогами шкіл у справі пропаганди театрального мистецтва та залучення до нього школярів столиці.

Допомога театральних практиків у процесі естетичного виховання засобами театрального мистецтва, безперечно, своєчасна. Але, на нашу думку, доцільним буде повноцінне виховання театральної культури майбутніх вчителів ще у стінах педагогічних ВНЗ.

Театральна культура є складовою педагогічної та естетичної культури майбутнього вчителя, котрі співвідносяться між собою таким чином: “педагогічна культура” вміщує в собі поняття “естетична культура”. Педагогічна культура є проявом загальної культури в умовах педагогічного процесу, зумовленим високим рівнем духовного розвитку вчителя і його професійної майстерності.

Емоційність як важливий елемент творчості набуває ефективного розвитку у процесі виховання естетичної культури особистості, зокрема засобами театрального мистецтва. Рівень розвитку культури майбутнього вчителя впливає на світогляд, інтелект, професіоналізм особистості через розвиток емоційно-почуттєвої сфери, навичок естетичного сприймання, оцінювання, естетичної діяльності.

Емоції і почуття тісно взаємопов’язані. Почуття формуються і розвиваються на основі емоцій, які “... є одним із головних механізмів внутрішньої регуляції психічної діяльності й поведінки, спрямованих на задоволення актуальних потреб. Емоція оцінює діяльність і доводить свою оцінку до організму мовою переживань” [2, с. 126].

Емоції і почуття, впливають на увагу та запам’ятовування, фантазію та уяву, різноманітні характеристики мовлення, у процесі пізнання виконувати функцію регуляції процесу формування людського досвіду в різних сферах, зокрема, естетичній, інтелектуальній, практичній на рівні підсвідомості та усвідомленого творчого буття людини.

Суттєве значення для виховання почуттів мають методи передачі знань в зв’язку з тим, що динаміка почуттів динамічно порівняно з накопиченням і засвоєнням знань. Враховуючи цей розрив, слід передавати знання образно, емоційно, переконливо, щоб інформація викликала глибокі переживання і відгуки, активізуючи саме ті почуття, які необхідно виховати.

Різнманітні емоції і почуття, впевненість у цінності предмета, що вивчається, захоплення пізнання з’являються у спілкуванні викладачів і студентів. К.С.Станіславський писав, що краса мистецтва “возвеличує чуття, уяву, думку...” особистості. Без розвитку почуття прекрасного у дитинстві та юності не

може відбуватися “справжнє становлення людської культури”, – затверджував В.О. Сухомлинський. Мистецтво споконвіку допомагало людині усвідомлювати себе самому та своє місце в житті.

Естетичне виховання засобами театрального мистецтва ми розуміємо як цілеспрямований вплив на естетичний розвиток особистості, який поєднає в собі теоретичний і практичний зміст, сприяючи її гуманізації.

Отже, завдання розвитку естетичної культури студентів засобами театрального мистецтва полягає не лише у формуванні та постійному вдосконаленні вміння розуміти й відчувати закладений у сценічних творах режисерський задум, але й у вільному володінні елементами театрального мистецтва як засобу вираження власного ставлення до явищ життя. Система естетичного виховання визначається як сукупність взаємозв'язаних та взаємодіючих компонентів естетичної взаємодії в їх послідовності, в єдиному напрямку, що розвивають естетичне відношення студентів до реальності.

Виходячи з цього, можна виділити функціональні особливості естетичного виховання:

- ціннісно-орієнтаційний ефект – розвиток у особистості здатності до соціально-естетичного сприйняття явищ дійсності і мистецтва, побудування організованої системи цінності і обрання напрямків діяльності відповідно до цієї системи;
- артистизм – відточування і вдосконалення почуттів, смаків людини, її зовнішності і життєвої поведінки;
- креативність – пробудження в людині художника, розвиток духовно-естетичних потреб і пізнавальних та художніх здібностей, інтересу до емоційно-діяльнісного сприймання світу і мистецтва, до творчого характеру діяльності;
- евристичність – збагачення особистості новими знаннями й естетичним досвідом;

- компенсаторна спрямованість – готує людину до осмислення і поліпшення свого життєвого світу, власного місця й ролі в ньому, відволікаючи від реальних життєвих негативних переживань.

Таким чином, естетична розвиненість особи виявляється в реальній поведінці, на яку впливають естетичні потреби, інтереси, запити, настанови, ідеали певної людини в органічній узгодженості, розвитку логічних форм пізнання з почуттями, з певним рівнем соціальної активності.

Перспективу подальших досліджень ми бачимо в розробці умов підвищення естетичної культури майбутніх викладачів.

Література

1. **Арбузов К.А.** Театральные уроки в современной французской школе // Режиссер приходит в школу. – М.: Педагогика, 1991. – С. 52–66.

2. **Выготский Л.С.** Психология искусства / Ред. М.Я.Ярошевский. – М.: Педагогика, 1987. – 345 с.

3. **Ильев В.А.** Технология театральной педагогики в формировании и реализации замысла школьного урока: Учеб. пособие для учителей сред. шк. и студентов пед. ин-тов. – М.: Педагогика, 1993. – С. 27–29.

4. **Лещенко М.П.** Технології підготовки вчителів до естетичного виховання за рубежом: Автореф. дис. ... док-ра пед. наук: 13.00.04 / Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України. – К., 1997. – 53 с.

5. **Швидка С.О.** Формування педагогічної майстерності майбутнього вчителя засобами театрального мистецтва: Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України. – К., 1996. – 19 с.

О.О. Tkacheva

Aesthetic culture development of a teacher in higher education system.

The aesthetic culture of personality is a complex integration quality, implying abilities and skills to perceive, realize and value events in life and art, as well as the knowledge of how to change nature and the person's surrounding world "according to laws of the beauty".

The aesthetic culture is formed in process of the interaction between an educator and a student.

Key words: aesthetic culture, theatrical art, aesthetic education, emotions and senses, artistizm, creative, heuristic.

Відомості про автора

Ткачова Олена Олександрівна – викладач кафедри практики мовлення Луганського національного педагогічного університету імені Тараса Шевченка.